

WAT 'ANDEREN DOEN

DE KLEDERDRACHT VAN GOOI- EN EEMLAND

door

Alie Klap en Livia Lankreijer

De Werkgroep Klederdrachten Eem- en Gooiland is ontstaan in 1986. Ze houdt zich sindsdien bezig met het onderzoek naar de klederdrachten in het gebied tussen Vecht en Eem, ruim genomen, want ook Weesp, Vreeland en Hoogland horen erbij. In Huizen en Bunschoten/Spakenburg, die wat de dracht betreft een specifiek eigen plaats in dit gebied innemen, wordt door actieve lokale werkgroepen veel onderzoek verricht, zodat wij ons vooralsnog met de rest van het gebied bezig houden.

Klederdrachtenshow

Met behulp van de vertoning van een serie dia's en een klederdrachtshow, gepresenteerd door de heer Bart Krijnen, proberen we een beeld te geven

Vrouw uit Soest met vierkante muts, ca. 1890. De muts van Beverse kant is vastgespeld aan een zilveren oorijzer door spelden met gouden facetknoppen. Om de hals vier snoeren bloedkoralen met een vierkant gouden slot aan de achterkant. Aan de zgn. boot hangt een plat vierkant kruis. Er wordt een rok met een jak, steeds van hetzelfde model bijgedragen en een gekleurde omslagdoek met franje.

van wat er bekend is over de klederdracht in onze regio. Aangezien in de klederdrachtliteratuur het omschreven gebied sterk onderbedeeld is in vergelijking met andere streken van ons land zijn wij erg afhankelijk van wat er ter plaatse nog aan (foto)documentatie en kleding(kennis) aanwezig is. Uit onderzoekingen tot nu toe is gebleken, dat er veel overeenkomsten in de drachten van de verschillende plaatsen in de regio te zien zijn. Interessant is daarbij, dat er per plaats niet één, maar meerdere drachten naast elkaar in dezelfde periode gedragen zijn. We kunnen vier vrouwendrachten onderscheiden, waarbij toch wel een bepaalde tijdsgebonden lijn aan te geven is.

Mutsen en kappen in onze regio

De oudste ons bekende dracht is die met de zogeheten vierkante muts. Deze kwam voor in Hoogland, Soest, Eemnes, Laren en Blaricum en werd

Vrouw uit Laren met staartkap, ca. 1950. De muts met geplooid staart is met gouden kappespelden vastgezet aan het gouden of zilveren oorijzer, dat voorzien is van gouden boeken. Twee gouden zijnaalden completeren het geheel. Om de hals drie snoeren bloedkorallen met een rond of ovaal slot aan de voorkant. Daarbij vaak een gouden broche of boot, een gouden ketting met schuifje, waaraan een medaillon of horloge hangt, een ketting met een filigrain kruis (alleen R. K.) en oorbellen.

Familie uit Eemnes, ca. 1905. De vrouw draagt een cornetmuts. De bol van geborduurde tule is van voren afgezet met eenrand fijn geplooid smalle kant. Van Achetr zit er een brede strook tule en kant aan. Soms zittener over de bol twee gebloemde gekleurde zijden linten (zgn. lintentuigje) met een sluiting onder de kin. Om de hals bloedkoralen met een slot van voren. Aan het kruis is te zien, dat we te maken hebben met een roomskatholieke vrouw.

uitsluitend door roomskatholieke vrouwen gedragen. Landelijk gezien nam ze een unieke plaats in, typerend voor deze regio.

Van jonger datum (eeuwwisseling) is de staartkap, die op het eerste gezicht veel lijkt op de West-friese kap. Hierbij werd niet een rok met jak van een bepaald model zoals bij de de vierkante muts gedragen, maar een verboerste stadsjapon, die mode afhankelijk was. Variaties op deze kap waren te vinden in Blaricum, Laren, Eemnes, Hilversum, Bussum, Loosdrecht en Vreeland. Het was een aantrekkelijke dracht, vooral voor jongere vrouwen, omdat men wat de kleding betreft met de mode mee kon doen en er veel sieraden bij gedragen werden. Ze werd ook door protestantse vrouwen gedragen, uiteraard zonder gouden kruis.

Een derde type is de cornetmuts, die in veel delen van Nederland in één of andere vorm gedragen is. Ons zijn vrouwen uit Loosdrecht, Eemnes en Hoogland bekend met deze muts. De benaming 'Gelderse muts', die met name in Eemnes vaak gebruikt werd, omdat men dacht dat ze uit Gelder-

Echtpaar uit Laren, ca. 1910. De man draagt de boerendracht met hooggesloten vest, de vrouw een ronde, muts (altijd zonder oorijzer). De stand van de omgeslagen punten wordt bepaald door de mate waarin de bovenkant van de muts ingerimpeld is. De voorkant is van Beverse kant, de achterbol van geborduurde tule. In de rouw is deze muts, evenals de andere, van effen tule.

land afkomstig was, dekt de lading niet. We vonden deze muts ook in Loosdrecht, gedragen door een vrouw uit een familie, die al vele generaties lang daar woonde, zodat in dit geval zeker niet van import gesproken kan worden.

Tenslotte moet nog de ronde muts of trekmutts genoemd worden. Deze lijkt wat de grondvorm betreft op de Volendamse hul en kwam ook voor in de provincies Utrecht en Zuid-Holland. In onze regio werd ze overal gedragen, zowel door rooms Katholieke als protestantse vrouwen, door meer of minder gegoeden. Het kwam voor, dat vrouwen bij hoogtijdagen de staartkap droegen en bij iets minder bijzondere gelegenheden de ronde mutts bij dezelfde jurk met dezelfde sieraden.

Mannendracht

Van de mannendracht werd reeds in 1917 door Molkenboer, die een boek

over de klederdrachten van Nederland schreef, gezegd dat deze de gewone boerendracht was. Afhankelijk van de inhoud van zijn beurs en in hoeverre hij zijn vrouw opgesierd had, veroorloofde de boer zich daarbij gouden keelknopen, een zilveren signettenketting voor zijn horloge en zilveren gespen op zijn schoenen. Naar kinderkleding is nog geen onderzoek verricht.

Verdere naspeuringen zullen moeten uitwijzen wat de mogelijke oorzaken van de hierboven genoemde verschillen en overeenkomsten in de klederdrachten in onze regio kunnen zijn. Veel zouden we erbij willen weten. Denkt u iets voor ons te hebben, gegevens, foto's, kleding of wat dan ook (u hoeft niets af te staan, wij lenen slechts met de grootste zorgvuldigheid en documenteren) of hebt u zin lid van onze werkgroep te worden, neemt u dan contact met ons op. Kontaktpersoon: mevrouw A. Klap, Atelierweg 1a, 1272 JM Huizen, tel. (02153)-10649.

UIT DE REGIONALE HISTORISCHE BLADEN

Het Contactblad van de Historische Kring Weesp (jg.4 nr.1, okt. 1988) wijst op het belang van militieregisters als bron voor historisch onderzoek. Deze registers bestrijken de periode 1813-1922 en bevatten met name voor genealogen een hoop informatie. Het blad citeert de Weesper Courant uit 1863 met een verslag van het 50-jarig bevrijdingsjubileum (van de Franse uiteraad). Weesp kon zojuist haar 400e lid noteren! Gelukgewent.

Baerne (jg.12 nr.3, sept. 1988) beschrijft de opgravingen naar het Huis ter Eem in 1986. Uit de vondsten is gebleken dat de ontginning van de oostelijke Eem-oever ter hoogte van Baarn omstreeks het einde van de 12e eeuw moet hebben plaatsgevonden. Het blad schenkt ook aandacht aan de Baarnse jaren (1893-1901) van Lodewijk van Deysel.

In HK Loosdrecht (jg.15 nr.70, nov. 1988) gaat D. Kloeten na hoe zich in de periode 1782-1887 de prijs van een Loosdrechts huis ontwikkelde. Het nummer bevat een artikel met overzicht over het aantal bedrijven en 'neeringen' per gemeente in de regio aan het eind van de 18e eeuw. Opvallend is het grote aantal verkopers van koffie, thee, tabak en natuurlijk drank in alle gemeenten. Hilversum telde tevens als enige gemeente 13 'zwart fabricquers'. De traditionele schoolfoto toont meester Voogsgeerd en zijn klas in 1912.

Ook een schoolfoto in HK Eemnes (jg. 10 nr.3, okt. 1988) en wel van meester Leebeek en zijn klas uit 1910. Eemnes besteedt altijd veel aandacht aan lokale families en hun geschiedenis. Dit keer is het geslacht Hagen uitvoerig aan de beurt. In de rubriek: 'Wie doet er mee' vermelden individuele leden van de kring met welke onderzoeken ze bezig zijn.

Het recente nummer van Aether, het kwartaalschrift van het Omroepmu-

seum (jg. 3 nr.1, okt. 1988) heeft artikelen over Edward Startz, Willem Vogt en Jack Buiterman. P.E. Braaksma analyseert de positie van de NCRV in de periode 1924-1945. Een journalist van de Groene Amsterdammer wordt helemaal opgewonden als hij in 1889 de demonstratie van een phonograph bijwoont. Aether duikt het desbetreffende verslag nog eens op. Een visionaire kijk op de toekomst kan de niet met name genoemde journalist niet worden ontzegd.

A.v.d.S.

HET GOOI GESPIEGELD

keuze uit de prentencollectie v.h. Goois Museum vanaf de 17e eeuw

Sinds de mens kritisch over de wereld is gaan nadenken, heeft hij zijn omgeving 'in kaart' gebracht. En daar gaat het om in de topografie.

De oorsprong van de topografie ligt in de 16e eeuw. Ondernemende uitgevers speelden in op de nieuwe behoefte aan kennis van stad en land. Dankzij nieuwe grafische technieken, de kopergravure en de ets, waren ze in staat geïllustreerde boekwerken uit te brengen in veel grotere oplagen dan ooit mogelijk was geweest.

Steden werden pas een zelfstandig onderwerp in de tweede helft van de 16e eeuw. Er was alle reden om trots te zijn op de mooie gebouwen die door hard werken tot stand waren gebracht. Aanvankelijk werden de steden van buitenaf en in vogelvlucht weergegeven. Afzonderlijke gebouwen werden nog niet afgebeeld. Dat werd in de 17e eeuw wel gedaan. Toen trokken tekenaars en graveurs door het land om welvarende steden, dorpen en landschappen te tekenen. Ze hadden ook oog voor kastelen, merkwaardige landhuizen en openbare gebouwen.

Het publiek had grote belangstelling voor de vele, met gravures en etsen geïllustreerde stadsbeschrijvingen, die gedurende de hele 17e eeuw werden gepubliceerd. Daarnaast was er een ruim aanbod van losse prenten.

Na 1630 werd de ets toegepast naast de kopergravure. Een ets oogt beweeglijker, vrijer en lossere. Hierdoor heeft de topografische prent een andere karakter gekregen.

De 18e eeuw was de bloeitijd voor de topografische prent. Een betrekkelijk klein aantal kunstenaars had zich gespecialiseerd in het in prent brengen van de Nederlanden. Voor het eerst beperkten zij zich niet tot Amsterdam, Holland en Zeeland, maar trokken ze door alle gewesten, om onderweg te tekenen wat hen beviel.

Velen hadden de behoefte om uit de drukte van de stad vandaan te gaan. Rijken zochten de rust en de natuur in hun buitenhuizen aan de Vecht. Dit natuurgevoel is ook op de prenten zichtbaar. De stad werd weergegeven als onderdeel van het landschap, straten werden omzoomd door groen.

Gezicht op Hilversum vanaf de 's-Gravelandseweg. Een ets van J. de Wit Jz. naar een tekening van E. van Drielst, 1802. Collectie Goois Museum.

In polder, bos en heide heerst landelijke rust.

Ook de tekenrant verraadt een andere mentaliteit. De lijn is fijn en teer, nooit strak, nooit fel. Pas tegen het eind van de eeuw neemt de balanstelling af.

Rond 1825 keerde de kunst zich af van de werkelijkheid en kwam er weer ruimte voor verbeelding. De onderwerpen werden gezocht in het verleden, gevoelens van verlangen, weemoed, Weltschmerz kregen de ruimte. Tussen 1830 en 1840 zien we in de Nederlandse kunst een voorkeur voor vervallen gebouwen, eenzame hutten, dorpsstraatjes, knoestige bomen en vergezichten. Als reactie kwam er na tien jaar weer volop realisme, zonder enige opsmuk.

Aan het begin van de 19e eeuw werden er een aantal nieuwe procédés ontwikkeld, zoals de hout- en de staalgravure en de lithografie.

De uitvinding van de fotografie maakte een aantal technieken overbodig. De litho, ets en houtsnede behielden hun waarde en eigen toepassingen naast de fotografie. Beeldende kunstenaars maakten nu stadsgezichten om hun persoonlijke visie te geven op werkelijkheid, ruimte en atmosfeer. De collectie van het Goois Museum omvat zo'n 500 prenten, waarvan er 200 à 250 betrekking hebben op het landschap, de steden en dorpen van het Gooi. Het zwaartepunt van de collectie ligt op de 19e en 20e eeuw. Voor de tentoonstelling wordt een keuze gemaakt uit deze prenten, aangevuld met fotomateriaal.

De tentoonstelling is te zien tot 26 februari 1989 in het Goois Museum, Kerkbrink 6, 1211 BX Hilversum. Open: dinsdag t/m zondag 12.30-16.30 uur.